

Стаднік Н. В.,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти та методик природничо-математичних дисциплін

Кляйн О. В.,

магістрантка спеціальності «Початкова освіта»

Педагогічного інституту

ПРОБЛЕМА ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТІВ ДО ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

***Анотація.** У статті висвітлено процес підготовки майбутніх учителів початкових класів до виховної діяльності в системі професійної підготовки студентів педагогічних ВНЗ.*

***Ключові слова:** готовність до педагогічної діяльності, підготовка до виховної діяльності, готовність до позашкільної виховної діяльності, готовність до позаурочної виховної роботи, критерії і показники готовності майбутніх учителів початкової школи до позаурочної виховної діяльності.*

***Постановка проблеми.** Головне завдання перебудови сучасної української школи – підвищення ефективності навчально-виховного процесу з метою сприяння всебічному і гармонійному розвитку людини, її інтелектуальному і моральному зростанню. У цей час особливо актуального значення набуває проблема виховання розвиненої творчої особистості в соціально-педагогічних умовах її життєдіяльності. Інтерес до пізнання навколишнього середовища виступає своєрідним епіцентром розвитку особистості, її пізнавальної самостійності, формування позитивного ставлення до результатів власної праці. У наш час актуальним є питання теоретичної основи підготовки майбутніх вчителів початкових класів до виховної діяльності учнів.*

***Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Проблема готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності одержала широке висвітлення в теорії і практиці. Означена проблема досліджувалася в різних напрямках:*

готовність як психологічний феномен (А.Д.Ганюшкін, М.І.Дьяченко, Л.О.Кандибович, М.В.Козак, Н.Д.Левітов, В.А.Моляко, О.В.Проскура, О.О.Ухтомський та ін.); готовність до різних видів педагогічної праці вчителів-предметників (О.О.Деркач, Д.С.Мазуха, І.В.Пастер, В.О.Сластьонін, В.М.Чайка, О.І.Ярошенко та ін.); готовність майбутніх учителів початкової школи до навчально-виховної діяльності (О.О.Біла, С.М.Бреус, К.І.Волинець, Л.В.Заремба, Д.І.Іванова, Н.О.Ковальова, І.І.Ковальчук, Л.О.Хомич, Т.Я.Цибулько та інші).

Аналіз літератури (О.О.Абдуліної, О.З.Алексєєвої, Г.О.Арутюнової, К.А.Жукенової, Е.Г.Іванової, О.Я.Канапацької, Г.Г.Кіт, Л.В.Нечаєвої, Р.Л.Ню, Є.С.Палагіної, І.С.Порохової, В.В.Сагарди, В.Т.Шутяка та ін.) дозволяє визначити підготовку вчителя як систему змістовно-педагогічних та організаційно-методичних заходів, що спрямовані на формування особистості майбутнього педагога.

Мета статті: розкрити особливості підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації виховної роботи.

Виклад основного матеріалу. У дослідженнях вчених (І.М.Богданова, Л.В.Заремба, М.В.Козак, О.Г.Мороз та ін.) запропоновано розглядати структуру професійно-педагогічної готовності майбутніх фахівців як цілісне утворення особистості, що включає три компоненти: мотиваційний, оцінний, операційний [1, с. 36].

Готовність до педагогічної діяльності в загальних рисах характеризує і готовність до виховної позакласної та позашкільної роботи, яка, однак, має і свої особливості, зумовлені специфікою виховної роботи.

Професійне становлення вчителя-вихователя в динаміці розглядається в педагогічній літературі на таких рівнях: інтуїтивному, репродуктивному, репродуктивно-творчому, творчо-репродуктивному, творчому. В основі кожного рівня лежить відповідний рівень готовності випускника вищого педагогічного закладу до виконання своїх виховних функцій.

Особливий підхід до підготовки майбутніх учителів початкової школи до виховної діяльності представлено в дослідженні О. І. Кіліченко. Автор зазначає, що підготовка до виховної діяльності, до педагогічної взаємодії з учнями молодшого шкільного віку повинна відбуватися за діагностичним, операційним і транспозиційним аспектами. Діагностичний аспект дає змогу визначити наявний стан підготовки до виховної діяльності, операційний аспект – це розроблена система підготовки студентів до виховної діяльності з учнями молодшого шкільного віку. Транспозиційний аспект передбачає застосування студентами набутих у ВНЗ знань, навичок і вмінь з організації педагогічної взаємодії у навчально-виховному процесі початкової школи під час практики і подальшій професійній діяльності [4].

Підготовка студентів до виховної роботи з учнями повинна охоплювати в собі як формування певних компонентів психологічної структури особистості майбутнього вчителя, так і засвоєння ним належної суми теоретичних знань та формування в нього відповідних професійних умінь та навичок. Безперечно, це не означає, за словами М. М. Фіцули, що підготовка повинна вестись за якимось планом. Вона має бути органічною складовою частиною навчально-виховного процесу педагогічного вищого навчального закладу [5, с. 41].

Вчені (М.Г.Козак, М.М.Фіцула) наголошують, на які саме компоненти психологічної структури майбутнього вчителя необхідно звертати увагу в підготовці студента до виховної роботи. Насамперед на спрямованість особистості, яка повинна включати в себе науковий світогляд, розумні потреби, оптимальну мотиваційну сферу й відповідні цілі та ідеали. Формування спрямованості особистості студента педагогічного навчального закладу повинно спиратися як на його інтелект, так і на емоційну та волюву сфери, щоб воно породжувало в нього ентузіазм і позитивні переживання, а також сприяло формуванню психологічної цілеспрямованості, наполегливості, готовності до подолання труднощів [5].

Сутність поняття „готовність студентів до виховання молодших школярів” характеризується усвідомленням значущості та інтересом студентів до здійснення виховання учнів, сформованістю в них спеціальних знань та вмінь і проявляється в їхній самостійній професійно-педагогічній діяльності [2].

Професіоналізм педагога-вихователя передбачає не тільки наявність розвинутих педагогічних здібностей, широкі знання, гнучкі вміння, навички, а й цілий спектр особистісних і діяльнісних характеристик фахівця. Саме на необхідності розвитку таких професійних якостей неодноразово наголошував А. С. Макаренко. Навчання вчителів, на його думку, повинно полягати „передусім в організації характеру педагога, вихованні його поведінки, а потім в організації його спеціальних знань та навичок, без яких жоден вихователь не може бути хорошим вихователем” [7, с. 223].

Високопрофесійний вихователь поєднує у своїй особистісно-діяльнісній сфері культурно-історичний досвід народу (традиції, звичаї), загальнолюдські цінності, які мають моральну спрямованість.

Професіоналізм педагога виховної діяльності – інтегральна властивість, що водночас означає і процес, і результат творчої діяльності, концентрований показник особистісно-діяльнісної сутності вихователя, зумовлений мірою реалізації його моральної зрілості, відповідальності, професійного обов’язку.

Готовність до виховної діяльності – це сукупність спеціальних знань, умінь та навичок, необхідних для проведення виховної роботи у школі, це виявлення суті властивостей і стану особистості молодого спеціаліста. Розкриваючи специфіку поняття „готовність”, не можна розглядати її лише як „властивість” чи „ознаку” окремої особистості. Це концентрований показник діяльнісної суті особи, міри її професійної зрілості. Вважаємо, що готовність до виховної діяльності не можна зводити лише до забезпечення визначеного „настрою” особи працювати в обраній діяльності чи до виховання окремих якостей, до простої їх суми.

Готовність майбутнього вчителя до виховної діяльності у школі, за Л. В. Кондрашовою, є багатомірною системою, що охоплює у стійких єдностях такі компоненти [6, с. 11]:

- мотиваційний (професійні установки, інтереси, прагнення займатися виховною роботою);

- орієнтаційний (ціннісно-професійні орієнтації, основою яких є професійна етика, професійно-педагогічні ідеали, погляди, принципи, переконання, готовність діяти відповідно до них);

- пізнавально-операційний (професійна спрямованість уваги, уявлень, сприймання, пам'яті, педагогічне мислення, педагогічні здібності, знання, дії, операції і заходи, необхідні для успішного здійснення професійної діяльності);

- емоційно-вольовий (почуття, вольові процеси, що забезпечують успішний перебіг і результативність діяльності педагога; емоційний тонус, емоційна сприйнятливність, цілеспрямованість, самовладання, наполегливість, ініціативність, рішучість, самостійність, самокритичність, самоконтроль);

- психофізіологічний (властивості і здібності, які забезпечують майбутньому вчителю початкових класів високу працездатність у виконанні виховуючих функцій, впевненість у своїх силах, прагнення наполегливо і до кінця доводити розпочату справу, здатність вільно керувати своєю поведінкою і поведінкою інших, професійна працездатність, активність і саморегулювання, врівноваженість і витримка);

- оцінний (самооцінка своєї професійної підготовки і відповідність процесу розв'язання професійних завдань оптимальним педагогічним зразкам).

Не менш важливим структурним компонентом готовності до виховної діяльності є педагогічні здібності. Педагогічні здібності – сукупність психічних рис особистості, необхідних для успішного оволодіння педагогічною діяльністю, її ефективного здійснення.

Проектування особистості майбутнього вчителя неможливе без розвитку в студентів таких якостей, як педагогічне передбачення й уявлення. Педагогічне передбачення – це вміння аналізувати, систематизувати факти і явища, правильно оцінювати все розмаїття відносин у системі „вчитель – учень”, які постійно змінюються і передбачати кінцеві результати роботи. Без педагогічного уявлення неможливо прогнозувати діяльність педагога.

Одним із показників підготовленості є й певний рівень розвитку в студентів вищого педагогічного навчального закладу організаторських здібностей. Організаторські здібності включають як особливі риси і властивості (вміння розбиратися в людях, знайти до них підхід, впливати на них), так і загальні риси (спілкування, ініціативність, самостійність, мобільність). Організаторські здібності – сукупність психічних рис особистості, необхідних для успішного оволодіння організаторською діяльністю, її ефективного виконання. Організаторські здібності передбачають спрямованість особистості (світоглядну, політичну, моральну, ділову), рівень її готовності (ділова компетентність, уміння, навички, досвід), риси характеру (комунікабельність, організованість, емоційна врівноваженість) [3, с. 240].

Практична підготовленість означає сформованість у вихователя готовності діяти в конкретній педагогічній ситуації, застосовуючи відповідні засоби, методи, прийоми виховної діяльності. Цей параметр включає ще такі складові, як умілість вихователя та його технологічну озброєність. Останні, насамперед, пов'язані з виділеними етапами виховної діяльності. Кожен етап потребує від учителя-вихователя відповідних умінь у вигляді цілісної ієрархізованої системи та технологію їх застосування з урахуванням передбачених і непередбачених виховних завдань.

Готовність до виховної роботи включає як обов'язковий компонент потреби фахівця у професійному самовдосконаленні. По-справжньому освічений вихователь – це той, хто відчуває потребу постійно поповнювати свої знання, розвивати свої розумові здібності, вміє всебічно користуватися

своїми інтелектуальними і творчими можливостями, професійними навичками.

Тому обов'язково в кожного студента необхідно розвивати здібності керувати особистим удосконаленням і вдосконаленням інших, тобто забезпечувати кожному перспективу внутрішнього росту. Це означає не давати студентові готові педагогічні рецепти, а правильно його орієнтувати в самостійних пошуках шляхів професійного становлення, допомагати йому засвоїти думку про необхідність поєднання самовдосконалення з ростом професійної майстерності.

Професійно-педагогічна компетентність у сфері виховання визначається вмінням педагога особливим чином структурувати наукові і практичні знання для ефективного розв'язання виховних завдань. Особистісні знання в такому разі є результатом розвинених здібностей і спрямованості, що впливають на сприйняття педагогічних явищ, ситуацій, а також на способи їх перетворення з наукових позицій.

Готовність до позакласної виховної роботи означає оволодіння випускниками педагогічного вищого навчального закладу системою знань, умінь та навичок, необхідних учителю початкової школи для ефективної організації виховної діяльності з колективом дітей класу в умовах певної школи, для проведення організованих і цілеспрямованих занять з молодшими школярами в позаурочний час для розширення і поглиблення знань, умінь та навичок, розвитку самостійності, індивідуальних здібностей учнів, а також задоволення їхніх інтересів і забезпечення розумного відпочинку.

Готовність до позашкільної виховної діяльності – це система знань, умінь та навичок, необхідних учителю для здійснення зв'язку зі спеціальними позашкільними установами; для урахування в особистій виховній діяльності впливу освітньо-виховних занять і культурно-просвітницьких масових заходів, що проводяться в позашкільних установах з метою задоволення різнобічних культурних інтересів і запитів учнів,

розвитку їхньої самодіяльності і творчих здібностей, доцільної організації дозвілля.

Поняття „готовність майбутнього вчителя початкової школи до позаурочної виховної роботи” – це формування готовності студентів педагогічних факультетів до здійснення усіх видів виховної роботи позанавчальним часом, зокрема позакласної і позашкільної діяльності.

Підводячи підсумки визначаємо поняття „готовність до позаурочної виховної роботи” як складне інтегроване поняття, що передбачає єдність теоретичної, практичної і морально-етичної підготовки майбутнього вчителя початкової школи до здійснення всіх видів виховної діяльності з учнями в позанавчальний час, установлення творчих зв'язків із різноманітними позашкільними закладами у справі виховання молодших школярів.

Кінцевим результатом готовності студентів до позаурочної виховної роботи, на наш погляд, є професійно-виховна компетентність, яка обіймає такі чинники (види компетенцій): когнітивно-виховна (у галузі теорії і методики виховного процесу, в галузі фахових предметів); конструктивно-виховна (в галузі процесів прогнозування, планування); регулятивно-оцінна компетенція (самооцінка своєї підготовленості, рівня вихованості, визначення шляхів професійного самовдосконалення). На підставі означених чинників професійно-виховної компетентності вчителя початкової школи нами були визначені критерії і показники готовності майбутнього вчителя початкової школи до виховної роботи в позаурочний час.

Висновок. Отже, професійно-виховна компетентність, готовність майбутніх учителів до здійснення позаурочної виховної роботи із молодшими школярами обіймає такі критерії, як когнітивно-виховну (вміння визначати напрямки позаурочної виховної роботи, вміння добирати форми і методи позаурочної виховної роботи, вміння добирати адекватні методики позаурочної виховної роботи), конструктивно-виховну (вміння планувати позаурочну виховну роботу і складати сценарії, вміння аналізувати результати здійснюваної позаурочної виховної роботи, вміння реалізовувати

заплановані позаурочні виховні заходи), регулятивно-оцінну (вміння адекватно оцінювати свою виховну компетентність, контролювати і критично аналізувати результати виховної роботи з дітьми, вміння визначати шляхи професійного самовдосконалення, самовиховання) компетенції.

Список використаних джерел:

1. Богданова И. М. Формирование профессиональной педагогической готовности будущих учителей к компьютерному образованию школьников: дис... канд. пед. наук : 13.00.01 / И. М. Богданова. – Одесса, 1989. – 158 с.

2. Васенко В. В. Формування готовності студентів до трудового виховання молодших школярів: автореф. дис... канд. пед. наук: спец.: 13.00.01 „Теорія та історія педагогіки” / В. В. Васенко. – К., 1992. – 18 с.

3. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.

4. Кіліченко О. І. Підготовка майбутнього вчителя до педагогічної взаємодії з учнями молодшого шкільного віку : автореф. дис... канд. пед. наук : спец.: 13.00.04 „Теорія і методика професійної освіти” / О. І. Кіліченко. – К., 1997. – 24 с.

5. Козак М. Г. Психолого-педагогічні основи підготовки студентів до виховної роботи в процесі навчання / М. Г. Козак, М. М. Фіцула // Підготовка студентів до виховної роботи в процесі навчання / За ред. М. М. Фіцули. – К.: Вища школа, 1982. – 181 с.

6. Кондрашова В. Морально-психологічна готовність студента до вчительської діяльності / В. Кондрашова. – К. : Вища школа, 1987. – 38 с.

7. Макаренко А. С. Методика виховної роботи / А. С. Макаренко. – К. : Рад. школа, 1990. – 366 с.